

ХАҢААТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ОЛОХ

Улууска тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин күнүн бэлиттээһин

БАЙЫЛЫАТ ОЛОХТООХ ЫАЛ – БУ БҮГҮН БААР КӨСТҮҮ

Тыа хаһаайыстыбатын, астыр-таастыыр промышленность үлэһиттэрин күнэ быйыл улууска ордук киниик бэлиттэннэ. Ол курдук, сэтинньи 12-16 күннэрэ тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин нэдиэлэтинэн биллэриллбитэ. Нэдиэлэтинин иһинэн араас культурнай, спортивной дьаһаллар, улуус дьаһалтатын байылыга А.А.Шадрин 30 тирэх фермерскэй хаһаайыстыбалар байылыктарын көрсүбүтэ, быыстапка-дьяарбанка ытылыннылар.

Нэдиэлэ сэтинньи 16 күнүгэр аһы-үөлү дэлэ-тээчилэр күннэринэн түмүктэннэ, Чурапчы сэлэнньэтигэр эмиз кинэ программалаах-тык барда.

БЫЫСТАПКА-ДЬААРБАНКА, САНА ОБЪЕКТАР...

Ити күн сарсыарда 10 чаастан А.К.Софронов аатынан спортзалга табаары оҕорооччулар уонна "Чурапчы" ТХПК ас-үөл арааһын тардан кээстилэр.Саха кинииктэ сүрээс сытар, ахтар-самыыр сонун астарын, бүлүүдэлэрин хамаарык атылыста. Эт, үүт астары ураты мөһүн оҕуруот астарыттан кэнсиэрбэлэммит, тыа отонноруттан барыанна-аламмит астар парадтара харабы үөрдэр. Саха дьоно да кэнсиэрбэлээһини, тууһаа-һыны баһылаан эрэллэрэ чакчы-бааччы көстөр. Ол манньк сылын айы ытылар быыстапка-дьяарбанка-лар үтүөлэрэ.

Оттон үөрүүлээх мунньаха кыттыны ыла кэлбит кэлиэктэр делегациялара, табаары оҕорооччулара 11 чаастан "Чурапчы" кооператив сана объектарыгар сырыттылар. Кэлин сылларга кооператив тыа дьонун туһатыгар сулууспалыыр араас суол сана технологиялары, оборудованиелары киллэрини сөргө үлэһит бааһын саҥардыыга кыахтаахтык ылыста, онон дьонугар-сэргэтигэр көрдөрө-дөөх, кэспирдээх. Үрдүк көдүүстээх технологияларын сөбүлээн, бородуук-суяа хаачыстыбата биллэрдик үрдээт, атын дойдуга ааттаахтарын кытта күрөстүһэр кыахтанна, кини рынока-табыста. Россиятаабы нору-сттар икки ардыларынаабы быыстапка-дьяарбанкалар хас да төгүллээх кыаһыла-актара "Чурапчы" коопера-тив эрдэлэн эттэххэ, аны бу сыл ахсынньытыгар Мос-к-

ваба, кэлэр сыл тохсунньу-тар Германияга барарга ыҥырыы тулпут. Бу—били-кии.

Итиник сыл ахсын сонун кэспирдээх, саҥаттан-саҥа кыаһыларын көрсөр ко-оператив бу күн ыалдьыт-тарыгар сотору үлэс киирих-тээх хонтуруотун диэтин көрдөрдө, компьютернай сибээс ситимин билиһинэр-дэ. Истибиттээх көрбүт ор-дук диэн, хостон-хостор ик-ки ардыларыгар делегаттар бэйэ-бэйэлэрин көрсө оло-рон, эбэрдэлэстилэр. Бу били-киитэ, салгыы манньк си-бээс ыраа кэнээт, нэһилик-тэр икки ардыларыгар тах-сыахтаах. Ол үлэ-хамнас суһаллык быһаарылыгыгар, наадалаах информацияны күнүнэн-чааһынан ыларга туһата улахан. Онуоха нэһиликтэринэн туруорарга барыта 50 компьютер эрдэ абыллыбыта. Баһылаах-ка Дьоккуускайга, Интерне-кка да тахсыы өтөн буолбат.

ҮӨРҮҮЛЭЭХ МУНЬАХ

Күнүс 14 чаастан "Айыл-лаан" Сыннаһаҥ кинииктэр народнай театр дыһитигэр бырааһынньыктаабы үөрү-лээх мунньахха нэһилик-тэртэн делегаттар, агропро-мышленнай комплекс үлэһиттэрин ветеранна-ра, салайааччылар, бэрэстэби-итэллэрэ, специалистара уонна ыҥырылаах ыалды-ыттар кыттыны ылылар. Манна СР Тыа хаһаайыс-тыбатыгар уонна соҕуоһукаа-министерствоттан минис-три бастаабы солбуйааччы А.С.Кирөө салайааччылаах улахан делегация кыттыны ылыбыта мунньах таһымын үрдэттэ.

Үөрүүлээх мунньах деле-гаттарын, кыттылааччыларын бырааһынньыктарынан улу-ус баһылыгын солбуйааччы, тыа хаһаайыстыбатын управ-лениятын начальнига К.Ф.Оконешников эбэрдэлиир

"Хотугу сир олоххо чэпчэкирик сыһыаннаһыны, сүрүбэлдээһини уонна мөлтөөн биэриини ту-луйбат. Аҥардас дьяанырдаах уонна айар-тутар үлэнэн эрэ уонна волябытыгар, өйбүт-санаабыт бигэтигэр тирэбирэн, мэлдьитин сайдан уонна саҥатынан биһиги тус бэйэбит уйгулаах олохпутун, оболорбут инники кэскиллэрин хааччыһахпытын сөп".

(СР Президент М.Е.Николаев бырааһынньыктаабы эбэрдэтигэр).

уонна, президент састаабын билиһиннэрэн туран, тылы улуус баһылыгар А.А.Шад-ринга биэрэр.

Алексей Алексеевич эбэрдэ тылын кэнниттэн үөрүүлээх мунньах дакылаа-тыгар киирэр. Баһылык, ту-ох-хамнык иһинэ, респуб-лика, ол иһигэр улуус тыа хаһаайыстыбатын сайынна-рыыга 2000-2005 сс. былаан-нарынэн салайтаралларын тоһоҕолоон бэлиттиир.Бу бизс сыллаах былаан сүрүн соруга-дыз кэргэн экономи-катын туруктаах оҕоруу. Ма-ныаха СР Президентэ тыа си-ригэр хас биридии ыал сыл-лаабы дохуотун 100 тыһ. солк. тирдэр сорудага то-лорууга ылыллан, мизтээтэ үлэ, тэрээһин бу тула бара-рын санатар. Быһата, олох билигин таһымыгар тугу си-тислиппит эбэтэр тугу оҕор-ботохпут чопчу итинэн кэм-инэр. Бары ылынылар хай-ысхалар, үлэһиттэр програм-малар маньаха туһайыл-лаллар. Ол эбэтэр туруктаах ыал-туруктаах экономика.

Улууска 6400 хаһаайыс-тыба, ыал баарыттан 4483-һэ уһаайбалаах, кэтэх хаһаай-ыстыбалаах. Тыа хаһаайыс-тыбатын ыаловай бородуук-суйатын оҕоруу ирээтэ улаа-тар. Бу 1999 сылга 278 мөл. солк. тэһизспит буоллабына, 2005 сылга 622 мөл. солк. тирдэлиизтэхтэ. Бородуук-суяа — сүөһү, сылгы, дьа-кыла-сүөлэ эбэрдэһиниттэн. 2005 сылга сүөһүнү 2600, сылгыны 1300, сибииннэни 6880, көтөрү 26100 табарга тирдэр сорук турар.

Ол туһа бүгүн оҕоһуллар. Ситиһинлэр суох буолбатах-тар. Сиртэн үүнүүнү ылыыга быйыл 27620 тонна от соботуопкаланна, 5000 тон-на кур оттоохпут. Онон сүөһүнү, сылгыны итинигэ, эбэтинигэ сүрүн кыахтары үөскэтибит. Быйылгы сэ-тинньи 1 күнүгэ туругу-нан 27176 ынах сүөһүлээх-пит, 12122 сылгылаахпыт, 4747 сибииннэлээхпит, хай-

дарственной программа ба-ар.

Хотугуолуу уонка хап-пыыстаны үүнэринтэн 5345 тыһ. солк. ыаловай до-хуот ылылланна.

Сүөһү итинигэ. Быйыл-лы-тобуллуу, рынок баста-кы сылларыгар туох да тэрээһинэ, эбэрдэүүтэ, эконо-мической төрүттэргэ олобу-банка бас-баттах ылыы соду-лугар ынах сүөһүбүт 16, сыл-гыбыт 39 %-ын кыргыбыл-пыт. Ол иһигэр Соловьев нэһиликэ ынах сүөһүтүн 46, Кытаанах 33, Хайахыт уон-на Болтоно 31 %-ын суох оҕорбуттара. Сылгытын Төлөй 66, Хоптобо 61, Хай-ахыт 56, Мугудай 55, Чакыр 48, Хадар 46 %-ын кыргы-бытара. Бу кэмнэргэ ынах сүөһүтүн Чурапчы сэлэнньэ-этэ, Болугур, Алабар нэһили-ктэртэ эбэрдэһиттэрэ.

2001 сылга сүөһү өлүүтэ бэлиттэннэ, кулуну ылыы мөлтөх. Холобур, Болугурга нэһирэй ылыы 22,7, кулун дьыалабыа 7,6 %-на эр-тэннэстэ. Онон искусственнай сизмэлээһинигэ киирдэххэ эрэ сүөһүтүн төрөбү ылары өйдүүр кэм кэллэ. Маньаха Үрэх Күөрүгэ Н.Л.Турнтаев "Бараада" хаһаайыстыбата искусственнай сизмэ-лээһинин ынаһын 100 % ууланнарбытын, өссө 50 сүөһүтүн атын хаһаайыс-тыбаларга биэрбитин холобу-дур киирдээх. Бу кэмнэ ити Болугур төрөүх ылылыба-табыттан 4 мөл. солк. ночно-ту сүктэ. Быйыл сабалаһын быһыытынан "Чурапчы" ко-оператив Соловьевка, Болу-гурга искусственнай сизмэ-лээһин дьыэлэрин үбүлүүхтээх. Атыттар эмиз искусственнай сизмэлээһин

пууннарын баар оҕоруохта-ахтар. Вет-сулууспа, племот-дел үлэһит эмиз күүһүрдүүхтээхтэр.

Дохуот. Тыа сирин ылаа сиртэн киллэрэр дохуотун улаатыннарыы, кэнэтин-сүрүн сорук. Маньа ситиһэргэ уһаайбаны мунгутуур туһа-ныллыахтаах. Ону быйыл Болтонотон Р.Д. Седали-цев уһаайбатыттан ылылар оҕуруот аһыттан 13340 солк. киллэримизтэ да көрдөрөр. Манньк тэһиннэххэ 4483 ыал сиртэн 25 мөл. солк. үбү-харчыны киллэриннэн сол.

Улууска сыл 10 ыйынан ыйдаабы орто хамнас 2863 солк. тэһизтэ, ол иһигэр тыа хаһаайыстыбатыгар 2392 солк., былырын бу 1488 солк. этэ. Оттон бу көрдөрүү "Мелиоратор" ГУП-ка 5935, "Чурапчы" ко-оперативка 3081, "Чурапчы" МТС МУП-ка 3001 солк. тэһизтэ. Тирэх бааһынай хаһаайыстыбалары ылар бу-оллааха, "Төмүргэстээх" (Р.С. Барашков) хаһаайыс-тыба сыллаабы дохуота 3464760 солк., маньа бикр ыалга тиксиринэн бахтааха, 494 тыһ. солк., оттон бири киниитигэр-108 тыһ. солк. Итиник бири ылыгар тик-сэрин эттэххэ, А.Е.Луковцев хаһаайыстыбатыгар бу 472 тыһ., В.М.Захаровка 261 тыһ. солк. уонна Р.Д.Седали-цевка 235 тыһ. солк. тийдэ. Манан, үлэһиттэр буоллааха, гус бэйэ дьыз кэргэнин доху-отун ылар ирээтин үрдэтэр, байылыаттык олоһор кыах баар.

Бааһынайдар, дьыз кэр-гэн оҕорор бородууксуйа-ларын, ордорунан атылылы-ларын тэрийэн, үбү-харчыны эргитэн, кинилэр дохуоту киллэриниллэригэр улууска республикага холобур бу-олар үлэлээх "Чурапчы" ТХПК баар, ону сөргө манан үс пот-ребощество былааннаах-тык дьарыктаналлар. Со-ботуопкалыыр тэрилтэлэр уоп-сай оҕорон таһаарар произ-водстволарын улаатынна-арар сорук турар, оннук да ирдэ-нэр. Оттон ол сырые баар бу-оллабына кыаллар, ол эбэ-тэр хас биридии хаһаайыс-тыба, дьыз кэргэн бородуук-суйаны туттарар кыаба улаа-тыахтаах. Бэйэбэ дохуоту киллэрини төрдө-төбөтө дьыз кэргэн экономикатын бөбөргөтүү, дьы, маньаха сытар, туһуланар.

(Бүтүүтүн 3 стр. көр).

«САҢА ОЛОХ» КҮННЭРЭ

— Оттоох-ахыгтаах буолан, дьон сүөһүнү иитэр интэриэстээх. Ону тэнэ кэлин аны убаһаны эмиз иитиэгэ хаалларар буоллар,— диэн быһаарар итини нэһилээх землееустроитель, баһылыгы тыа хаһаайсыттарыгар солбуйааччы В.И.Федоров.

Уопсайынан даҕаны, этиллибэнтин курдук, манна нэһилиэк баһылыга сага аңамыг буолан, сүрүн информацияны бу Василий Иннокентьевичтан ыллыбыт.

Сиртэн үүнүүнү ылыы, бийыл мөлтөх. Киһизэх кэпсииллэрэ – сүөлүгэ анаан 2000 тонна оттоох киирбиттэрэ. Оттон бурдугу 150 гектарга ыспыттарыттан үүнүү мөлтөх. Манан Н.Г.Федоров салайар "Бурбаанай" ХЭО идэтийдэн дварыктанар. Бурдукка акаан техника да олус эргэрбит. Икки комбайннаахтарыттан кэнники сана кэллилэрэ 1986-1987 сыллар дизки эбит. Үүнүү мөлтөбүн саас эрдэ ыһан хаһыҥга былдьаппыттарынан уонна сайынны курааннартан дизн биричиннэллилэр.

"Утуу дэглалаларга" үлэлэрин киһи мыйымат. Урукку совхоз эрдэххэ, наар кинигэ тутуу мыйыллан, бу өтүгүн халыыларын ситэриммит-оһоруммут курдуктар. Холобур, анардас былырын сана багыһа дьыста үлэс киирбит, Кыайы 55 сылынан бэртээхэй пааматынньык-ансамбль тутуллубут. Быйыл сана баанньык тутуута саҕаламмыт, дьэ, уонна улаханнара-Хайыдахха оскуола тутуулар, акылаата түспүт, эмиз бу учаастакка телефон линията тардыллыахтааҕар олохтоохтор бэйэлэрин үүүстэринэн остоолболорун туруорбуттар. Ол бу иһэр саас олоххо киириэхтээх. Үлэни "Сахателеком" ГП Чурапчытаагы филиала толоруохтаах. Эргэ кулууп дьиз анарын спортзал, анарын музей оһорбуттар. Манан нэһилиэк социальной объектара бары кэриэтэ санардыллан, дьон-сэргэ, нэһилиэниэ спорка, чөл олоххо, культурага тардыһарыгар бэртээхэй усуллубуйа баар буолбут. Ону таһынан нэһилиэниэ чөл ологу тугуһарга быһаарынан, нэһилиэк уолсай мунньаҕынан арыгы атыылааһынын хаачахтаабыт.

КЫРДЫАҒАСТАР
СЭБИЭТТЭРИН ҮЛЭТЭ

Нэгийлээк ага саастаах келүөнэ олохто-охторун сүрүннүүр түмсүүнэн кырдыбаастар сабыттары буолар. Сэбиэти Соловьев нэгийлээгин ветеринарной участковой врача, пенсионер, билигин идэтинэн үлэлиин сылдьар М.М.Ершов салайан үлэлэтэр. Ки-ни иннинэ бу сэбиэти А.Е.Макаров 15 сыл салайбыта.

Нэһилиэккэ билинни туругунан пенсияга тахсыбыт 105 киһи баар, олортон 70-тан үөһэ саастаах кырдыаһаа 25. Быйыл устатык иал кыһыл кемүс сыбайбаларын бэлиэтээбиттэр. Ол Егор Николаевич, Анастасия Дмитриевна Массеавтар, Марфа Степановна, Дмитрий Степанович Поповтар, Иннокентий Алексеевич, Марфа Алексеевна Федоровтар. Кинилэр бары ньиэр-бааччы олохтоох, албаа олоһоох-уруулаах, нэһилиэк сайдынытыгар, аатыгар-суолугар, ыччаты иитиһигэ кырата суох суолу-киһи хаалларбыт кырдыбаастар. Үбүлүүдээхтэри бу күһүн кырдыбаастар сэккэттарин уонна нэһилиэк дьаһалтатын тэрийиһилэринэн чистээбиттэр.

История көлөмдөрүн ситимниир сүрүн утах буоларын кырдыабастар өйдөөн туран, нэһилиэк исторياتын, олорон ааспыт дьонун-сэргэтин, олохун-дьаһагын, үлэтин-хамнаһын үйэтитиигэ бэйэлэрин улахан

болбонтолоруун уураллар, көмөлөрүн
онкоролор. Ол курдук, быйыл саас аһыл-
лахтаах нэһилиэк музейыгар анаммыт эр-
гэ хулууп дьэстин өрөмүөннээһингэ
көктөөхтүк кыталлар.

Эдэр көлөнжиги, ычматы иитиңгэ, үөр-
түңгэ кырата суох кылааттарын угаллар.
Быйыл кырдыбаастар күнүрүгэр сэрни
кыттылаады, ветеран Е.П.Федоров оскуо-
ла оболоругар ахтыы-уруоктары ыһылпта,
сэбит председателэ М.М.Ершов профори-
ентационнай үлүсэ лекциялары аахтыта.

Кыргыздастар түмсүннэр сүбэлэлзи ара-ас темалаах бизнэрдэри, дыаһаллары тэрийэн ысталлар. Улахан бырааһынныктары көтүппэккэ ыталлар. "Бары советскай кэм дыно буоларбыт быһытынан муһунахпытына ол кэминээри ырыалары ылымбыт, үгүсүүлүүбүт, дуоһуяа сыныһанабыт, уруккуну-хойуккуну эргитэ санаан сэнэргэлэбит. Мин санаабар, кыргызбас буолда да, ооннуууу, көрү-нары сэргээбэт диэн толкуйдуулара сыһа. Кинилэр бэйэлэри тэниээхтэрин кытта бырааһынныктарга, уопсайынан, бөһүөлэкпитигэр ытыллар культурнай дыаһалларга актыыбынайдык кытытталар",— диэн этэр предсдатель М.М.Есиев.

Бүгд даяалларыг тутуулар үбү кырдыбаастар хантан эрз кердеһен, слон-содатан буолбакка бэйэлэрэ вазнос быһыгытын хомуйан булуналар.Ханна багарар ычат дьон аба көлүөнэттэн керөн элбэххэ үөрэнэр, кирилэр суолларын тутууар.Нэхилнэктэргэ маньык көхтөөх, чөл олохгоох кырдыбаастар баалара элбэи эрээнэрэр.

"ТӨГҮРҮК ОСТУОЛ"

"Нэһилиэнньэ олохун тулсарыга ыһыттылар үлэлэр" диин темада "төгүрүк остуолу" "Знание" общество улуустааһы тэриилтэ тэрийэн ытта. Манна кытааны ыла дик-уот, коммунальнай хаһаайыстыба, үөрэх управлениеларыттан, доробуйа харыстабылыттан, "Сахателеком" филиалыттан, дьарыктаах буолуу кииниттэн, ис дьала отделиыттан, "Маарыкчаан" ТРС-тан уо. д. а. кэлбиттэр.

Эрдэтэн бэлэмнэнлибит болпууос-
тар сүннүүлэринэн кэпсэтии буолла. Болпуу-
оустар хабар эйгэлэрэ кизэн. Ол курдук,
нэһиликкэ чөл олобу пропаганда
лааһынга, туберкулеһу утары, кутталлаах
ыарыылартан сэрэтингэ ытыгыллар үлэлэр-
тэн, общественной бэрээдэк тулсуутугар
туһуламмыт агитационнай-маассабай
дьаһаллартан саҕалаан нэһиликкэ үлэл-
лэх буолуутугар, кэли специализастары олох-
туутугар, олорор дыһынэн-уотунан хаач-
чыһыыга тиниэ кэпсэтии табыста. "Үгүс
дыһала" хамсааһыныгар нэһилик хайдах
кыттан олорору, оһону итингэ обществен-
ность, төрөппүт, оһуола орооллара, Рос-
сия каналарын, Саха сирий уонна олохто-
ох телевидение биэриилэрэ, улуус
хаһыатын таһаарар матырыйааллара, руб-
рикалара тусла болпууос быһыытынан тур-
дулар.

Бастагынан тылы ылыбыт олохтоох оскуола директорын экспериментальнай үлэсэ солбуйааччы Д.С.Павлов нэһилиэк 11 тэриллэтэтин түмэр координационнай сэбиэт үлэтин кытта билиһиннэрдэ. Соторутаабыта баһылыгынан аһамыт Н.И.Брызгаев аны саас оскуола, нэһилиэк тэриллэбиктэрэ 70 сыллара туолалларынан, онуоха туһуланан ытыллыахтаах сүрүн үлэлэргэ тохтоото. Ол курдук, уулуссалары, суолу-иһи

көннөрүү, тэрилтэлэр, чаалынай дьизэлэр тас көстүүлэрин оноруу, бөһүөлэк ил-көстүүтүн тулсарыны үлэлэрэ ытыллыахтаахтар. Итинки таһынан оскуола кырыыһаҕа уларытыы, инникитин таас котельнайга киириин, Хахыйах оскуолатын туугутун ситэрин, сайынын Мындабаайынан, кыһынын Туолуманан сылдыар суоллары капиталнайдык оноруу уо. д. а. көсүллээх үлэлэр былаан-наналларын билиһиннэрдэ.

"Сага олох" хайягт биир кырдыбас общественнай корреспондента А.Е.Макаров улуус хайягатын себүлзэн агарын, 50-ча сүл тохтоло суох сурутарын этэн туран, хайяакка критическэй нс холоонноох ыста- тьдалар сэдэхтик тахсаларын ыйда.

Дийд жүргэн специалиһа Е.А.Нелакирова нэһилиэккэ түөлбөнэн үлэ былаан быйылгытан ытылларын, нэһиликэнинизни барытын хабан, көдүүүстээхтик араас дыһаллары тэрийэллэрин туһунан кэпсээтэ. Быйылгытан "Арчы үөрэтэр-үлэлэтэр киин филиала аһыллан, Л.Н.Захарова салалтатынан олохтоохтор тагас тигитигэр үлэһинэ эрэллэрин эттэ.

"Төгүрүк остуул" бэрт уфунуук барда. Ол тухары кыттыбыт специалистар, улуус, Мырыла бөһүлөгүн тэриэтэлэрин бэрэстэ-бинтэллэра, олохтоохтор инники сайдыы туһунан кэпсэтиннигэ бары актыбынайдык кыттаннар санааларын этиллэр, мунааар боллуктустарын ырааттылар.

ДУОБАТ СЕАНСА

Кизгэ 7 чаастан Сыннылан киинигэр дуобакка маастарга кандидат, Россия чемпиона, Европа бэйэс мизстэлээх призера, СР үтүөлээх тренер М.Н.Бырдыннырова дарыкталыы ЧРОСИО Х кылааһын үөрэнэ-эчиэтэ Слава Варламов дуобакка сеанс биэрдэ. Манна олохтоохтор көхтөөхтүк кытыннылар. Барыта 11 дуоска оонньоонно. Кинилэр ортолоругар биэр 1 разрядтаах оонньооччу баар. Балтараа чаас кэринэ оонньоон, сеанс түмүгүнэн А.Е.Бахчанен (I разряд) тэннэстэ, оттон атын 10 оонньооччуну Слава кылдыа.

ҮӨРҮҮЛЭЭХ БИЭЧЭР

Кишэ 7 чаастан "Сага олох" хаһыат 70 сылыгар анналлах тематическай үөрүүлээх бичэр сабаланаар. Бичэрэ СР культуратын үтүөлээх үлэһитэ Н.М.Заболоцкая илээн-сабаллаан ытыар. Бастакынан хаһыат историятын уонна хаһыат күннэрин ытыллыытын туһунан "Сага олох" РИХ салайааччыта Г.Г.Попов кылгастык билиһиннэрэр. Ол кэтиннээн редакция отделларын сэбиэдиссэйдэрэ бэйэлэрин салайар отделларын үлэлэрин билиһиннэрэллэр. Эгэр курдук, хаһыаты кимнээх өнгөрөн-танан таһааралларын нэһилиэнньэ бүгүн илэ-бодо билсэр, сакаларын-ингэлэрин истэр.

Үерүүлэх чаасна набыраадалары уонна
өйдөбүнүк бэлэхтэри туттарыы буолар.
"Сапа олох" РИХ грамоталарынан уонна
күннэри ытытыга актыбынай кыттыыла-
рын иһин Дипломнарынан набыраадалан-
нылар: хайыат общественной корреспонден-
дана А.Е.Макаров, Е.А.Нелакирова,
хайыаты актыбынай сурутааччылар
И.И.Собакин, Д.Г.Батарин, күннэр кыттыы-
лаахтара, дуобат сеансын ыһпыт Павел
Варламов уонка кинини Кытта соботобун
тэҥнэһини суруммут А.Е.Бахаиан.

Бизээр биш үөрүүлэх түгээнэн хаһыг кырдыбас общественнай коррес-
понденейн, СР норуотун хаһаайыстыбатын
үтүлээх үлэхитин А.Е.Макаровы 70
сааһынан уонна нэһилиэк итээннз улуус бо-
чуотунан гражданиннарны ааттарын ылыт,
55 сааһын туолбут,бу иннинэ нэһилиэк
баһылыгынан үлэлээбит М.Д.Николаевы чи-
эстээһин буолла. Үбүлээрдэри шэфтээх
коллективтар ааттарыттан "Сага олох" РИХ
салайааччыта Г.Г. Попов уонна Чурапчы-
таагы маһы таңастыыр ХЗО директора
Г.Г.Монастырев эбэрдэлээтилэр, дохсун
ытыс тыаһын ортотугар кинилэргэ Эбэрдэ
суруктары, өйдөбүннүк бэлэхтэри туттар-
дылар.

Бичээри П.М.Решетников аатынан народнай театр артистара уонна олохтоох нэһилээк уус-уран самодельных кыттылаахтара, ССРС культуратын туйгуна, РСФСР культуратын үтөөлээх үлэһитэ М.А.Герасимова культурнай программаны кызгарттылар.

С.СМИРНИКОВА, С.БОРИСОВА

Сэтгэнийн 13 хүнэ. Улууспууг хамтатгын 70 сүлжээх үбүлүйүн программатын нитигэн бу сүрүм-га "Сана олох" хамтат күнүн мыта Соловьев нэһилигэр айанны-быт. Кырым нэһилигэр анардас су-ола-айана да туспа нэпсээн. Оноһуута, астарымыта суох кыйынны суол. Айаннымырта эрэдээх бөлө.

Дойду сурахтаах, сир ааттаах. Соловьев нэһилиэгэ ырыага ил-ламмыт, хойоокко хонуллубут кырылас кумахтаах, дьэнкир ыраа-уулаах Амма өрүстээх. Онон дьыл ханнык да кэнигэр улаханнык сукка-кураанна ыларбат ай-ылбаттан айдарыылаах сир-дойду маанылааба. Бөдөн коллективнай хаһаайыстыбалар-совхозтар кэм-нэригэр мэлдьин отделение быһытынан үлэлээн-хамсаан кэлбиттэрэ. От, бурдук этүүнэн совхозтарын алаас сирдээх отделениеларын эрэ буолбакка, улууһу хааччыйан кэлбит үтүө-үлэһит дьонноох, республикага биллэр чемпион, рекордсмен звенолар-даах производственной отделение-э, этэ.

Ол бэйзэг, аныгы кэм снэрлэн, билигин
исим да хонногор киирбэккэ нэһилэк
нэһилиэк курдук уонна ол чэрчитинэн үлэ-
лиир-хамсыыр. Ааспыт ыйтан манна биэр-
дойдулаахтара Н.И.Брызгаев нэһилиэк
байһылыгынан үлэлээн эрэр. Оттон бэйэби-
тингэр сыһыаран эттэхкэ, боловһотары кыт-
та билиги — "Сага олох" РИХ шэфтээн
үлэлээбиппит хаһыс да сыла. Онон интэри-
сэ икки бэр диэхкэ.

Халхат күннэрийн вытыы программата кизн. Ол нитинэн культурнай, спортивной дыаһаллар вытыллыахтаахтар, парикмахерский үлэлиэхтээх, кинигэ атыыта тэриллэхтээх, полиграфический оҥоһуктар быысталакара үлэлиэхтээх. Итинэн бу шэфтээх кырыы нэһилиэкпит дыонун-сэргэтин бүтүн сэргэхситэр бадабыт улахан. Бары дыаһалларбыт нэһилиэкпиттээби Сыннаһалан киинин дэиэтигэр вытыллынылар. Бэрт тупсарай оҥоһуулаах, бэйэлэригэр сөл дыобу тутуу. Манка бастаан олохторун буланнар улуустары киинизммит библиотечнай ситим киинэн үлэлиир филиал үлэһигэ кинигэ атыытын тэрийэр итээнэ парикмахерский ыҥо үлэтин сабалыыр.

Оттон ити хэмгэ билиги, хайнэт үлэнт-
тэрэ, нэпилиэк дьонун-сэргэтин, үлэ кол-
лективтарын олобун-дьаһабын билсэр, сыр-
датар сыаллаах тарбаһабыт. Журналистар
дизэ дьон интэрвиргир болпуруоспут да
кизэ бөгө буоллаҕа.

НЭҢИЛИЭК ТУҢУНАН КЫЛГАСТЫК

Нэвчилж 700-чээ киш нэвчилэвчлээх, ол нийтэн 340 донз кэргэн баар. Олохтоох орто огуула, уһуйаан, фельдшерскэй-акушерскэй пуун (ФАП), бэжээринэ, мааһын, Сыннаанар хич курдук социальнай, хаачыйар тэрилтэлэр үзэлиллэр. Нэвчилж бааһинай уонка чааһинай хаһаайыстыбаларынан сайдар. Барыта 18 бааһинай хаһаайыстыбалахтар.

Сир-уот. Барыта 15260 гектар тѳа хайзайыстыбаннай тулаллар сирдээхтэр. Ол иһиттэн 2775 гектара мээччирэг, 1037 гектара ходоуа итинэнэ 720 гектара бааһына сирдэрэ уонна нэһилиэк бас билиитигэр 3942 гектар саппаас фонд сирэ баар. Дьэ, олортон уратылары улуус саппаас фонд сирдэрэ.

Нэвчилээ алтынныг 1 күнүдээр туруг-
дан 1411 унах сүеүүлэх, ол ийгэр 480
жоньхотгах, 935 сылгылах, итгэнэн 488
бизэлэх. Атын нэвчилээгээр курдук,
гүргэнник ситэн бородуусуйа бээрэр дэмэ
исылын-көтөрүн итнн сайдар. Социальной
сахаас быһыыгынан быһыл нэвчилээньвэ
сибинньэ 139 иттилизэхтээ, ол билинги
туругунан 433 төбөбө тийибит, ону сэргэ
900 снугар 1200 куурussa-көтөр баар.

Эмиз бу сылга 260 тонна үүт туттарыл-
дыктаабын сыл 10 ыйынан 345,7 тоннага
тиэрибиттэр. Үүт сыаната үрдээн уонна
телеһүүтэ тута бэрлэлэр буолан, нэди-
инньэ үүккэ хайа да сыллаабыр үлэспит.
Эт быдыана 40 тоннанан тээрдилибитэ ту-
ллубат чикирдээммит.

БАЙЫЛЫАТ ОЛОХТООХ ЫАЛ – БУ БҮГҮН БААР КӨСТҮҮ

Бүтүүтэ.

Иннин 1 стр. көр).

Тылы ылбыт К.Ф.Око-
нешников экономика была-
ннаах буолуохтаабын, ону-
оха харанаба муна-тэнэ
сылдыр курдук буолбакка,
улууска хас биридди үлэ са-
лаатынан 3-5 сыллаах была-
аннарынан, анал програм-
маларынан салайтаран үлэ
барарын бэлэстээтэ. Түр-
гээнник ситэр салааба таба-
рынай кредит, техниканы
илыыга лизинг биридди хо-
лобурдарынан чыгатта, үлэ
миэстэтин таһаарыыга
ылыллар хайыскаларга тох-
тоото. "Чурапчы" ТХПК ди-
ректора А.Т.Ноговицын
производство сана салаала-

рын олоххо киллэрингэ үлэ-
лэрин, тэрээһинин көрсөтө.
Итинэн 15 сага үлэ миэстэ-
тин таһаарымчыттар.

— Кооператив дохуотта-
ахтык, барыстаахтык үлэли-
ир, ону ханна, хайдах
туһанабыт диин үтүс ый-
ыты киирэр. Быһаарабын;
бийылыттан сабалаан кии-
рэр барыстан, дивидендэ
бэриллэхтээбин тохотон,
туттарыллар бородууксуя
сыаналарын үрдэттибит. Са-
аскы ылдарга киилэ үгүт 13
солк. тулуппут бу сэтгэни-
игэ, ахсынныыга ити 15
солк. тахсыа. Эти кирилэтин
67 солк. тутабыт. Балар ба-
ры госуларство быспыт сыа-
наларытан үрдүктэр.
Эһиилгиттэн чугас сытар

нэһиликтэр үтүгэрин эмиз
үрдүк сыанаба тууохпут,
дизтэ Андрей Тимофеевич.

Салгыы тыл эттиллэр:
Төлөй нэһиликтин баһылыга
И.Н.Аммосов, дьиз кэргэн
хаһаайыстыбатытан Одь-
улуунтан П.П.Сивцев, Мугу-
дай нэһиликтин баһылыга
К.Н. Жирков, Үл министр-
ствотытан тыа сирин эконо-
микатын сайыннарыыга
управление начальнига
Л.И.Аммосова.

Тыа хаһаайыстыбатын
уонна соротуопка министр-
рин бастакы солбуйааччы
А.С.Киров министерство
Бочуотунай грамотатын
уонна өйдөбүннүк бэлэхтэ-
рин производство бас-
тыннарыгар: А.Е.Луковцев-

ка (Хоптобо "Дьөөһөгөй"
б/х), Л.Д.Александроваба
("Чурапчы" ТХПК отделын
начальнига), Н.И.Пиниги-
наба (Одьулууннаабы арыы
сылабын маастара), П.Т.Ефи-
мовка ("Чыалпара" ТХПК
сылгыга зоотехнига), Е.К.
Седалищеваба (Одьулуун,
техник-осеменатор) туттар-
да, оттон тыа хаһаайысты-
батын управлениетыгар
компьютеры бэлэхтээтэ.

Тыа хаһаайыстыбатын
уонна соротуопка министр-
ствотын Сүөһү иитинигэр
департаментын специалига
С.И.Иванов "Чурапчы"
ТХПК-га эмиз компьютеры
туттарда, киһи уонна агро-
промышленнай комплекс
үлэһиттэр улуустаабы

профкомун председателэ
Е.Е.Васильев бастын үлэ-
һиттэр улахан бөлөхтөрүгэр
департамент, тыа хаһаайы-
стыбатын управлениетын
итизинэ профком Бочуоту-
най грамоталарын,
өйдөбүннүк бэлэхтэрин
туттардылар, тыа хаһаайы-
стыбатын сайдытыгар
үтүөлэрин иһин тыа хаһаай-
ыстыбатын управлениетын
кылаабынай экономика
Н.Г.Михайлов аата суруллу-
бут саанан наһараадаланна.

"Чурапчы" ТХПК дирек-
тора А.Т.Ноговицын улуус-
ка 2001 сылга биридди
нэһиликтэр, баһынай ха-
һаайыстыбаларын чааһынай
хаһаайыстыбалар икки ар-
дыларыгар биллэрлибит

куоталаһы түмүгүн иһитин-
нэрдэ уонна кыайылаах-
тарга харчынан биризмий-
элэри туттарда.

Үөрүүлээх мунууах кыт-
тылаахтарыгар эбэрдэ
концерт бэрилиннэ. Ону СР
культураһын үтүөлээх үлэ-
һитэ Н.М.Заболоцкая са-
лайан ытта.

С.СМИРНИКОВА.

Хаартыскаларга:
үһэ — үөрүүлээх мунууах
түгэһинэригиттэн; аллараа
— мунууах делегаттара,
"Чыалпара" ТХПК племен-
ной саһылы иитэр ферма-
тын сибидиссэйз Ф.Ф.Ви-
нокурова уонна сылгы
иитиитигэр зоотехнига
П.Т.Ефимов.

Улууспут хаһыатын 70 сыллаах үбүлүөйүн көрсө

чалыы эмиз үчүгүйдик билэ-
рэ. Ийэлээх абабыт иккэн
да сымнабас, сытар ынабы
туруорбат дьон этилэр.
Ылалдыга суох буолбатар-
ра, доһор-атас да элбэбэ.
Үтүө үтүөнэн төлөнөрүн
көһөрүлүүттэн кэлэн бар-
ан биһиги, киһилэр оһоло-
ро, билбиллэ. Ол манник.
Ити дойдубутун булан ба-
ран, мин Сталин аатынан
колхозка бурдукка, кыра-
лар хортуппуйга, овуруок-
ка үлэлээбиппит. Арай,
күһүнүгэр, хомуур үлэтин
сабана Е.И.Лукин диин атам

А.А.Говоров эппиттир
секретардыыра. Сэрии ба-
ра турар буолан, ол туһунан
ССТА Информбюрога биз-
рэр сводкаларын хас күн
ахсын радиоузелтан түөн 1-
2 чааска ылан сарсыарда
хаһыакка таһаартарара.
Тымыны дьизэ, радиоузел-
га кэтэһэн, ол матырыйаал-
лары ылан, көрөн, оноро
охсон бизэрэр. Сүрдээх эппи-
тиннээтээх дьыала буола-
ра, атын бэлэм сытар маты-
рыйааллары тохотон ту-
ран, ССТА сводката хайаан
да тахсара. Политическай

сылларга хаһыакка партий-
най хонтуруол, болсомто
ойуччу улахана. Партия
райкомуттан хаһыат тахсы-
ыгар көмөлөһө кэлэллэ-
рэ. Ол курдук, Н.А.Дьыч-
ковскай, Алексей Саванин
уо. д.а. 1946 с. тохсунньуга
уоллукаттан кэллэр, ре-
дакторынан Н.Ф.Слепцов
ананан оһолоро. Николай
Филипповичи хаһыат хай-
дах быһыылаах бачээттэнэн
тахсарыгар үөрэппитим. Ре-
дактор да бастаан утаа
хаһыат араас ис үлэтин бил-
бэтэ элбэх буоллаба.

рийэччи буолбута.

Типография директоры-
нан Иннокентий Сивцев
кэлбитэ. Сага шрифт бул-
буттара эрэри, буукуба
син бири тийбэтэ. Бачээт-
тиргэ массыына валикта-
рын Григорий Кузьмин куп-
пуга, сороһун Дьоккуускай-
тан сакаастатан ылбыта.
Аһыыр да биризмэ суох бу-
олара. Миэхэ дьүөгэн И.Д.
Платонова ас таһан аһалпы-
та. Сарсыарда 4-5 чааска
дизбэр баран төбөбүн
сынньатан эрэ кэлэрим.

Бу сыл сайынгар диэ-
ри А.А.Говоров бэйэтэ ре-
дакторынан, эппиттир
секретарынан сылдыбыта,
ол эрэ кэнниттэн эппит
секретарынан Н.В.Понома-
рев анамыта. Николай Ва-
сильевичи кэлин сельпога
үлэбэ барбыта. Киһи кэн-
ниттэн бу үлэбэ А.М. Дьыч-
ковскай 1949 сыллаахха ди-
эри сылдыбыта. Ити сыл-
тан 1953 сылга диэри ре-
дакторынан И.Д.Петров
үлэлээбитэ. Эмиз сүрдээх
ыллыктаах, ылмыктаах, кы-
таанах, элбэи билбит-
көрбүт дьон этилэр. Теле-
фон үлэлээбэт буолан, ко-
мандировкаларга эт атахтар-
ынан сылдыллар. Ыһыы,
хомуур, от үлэтин хампа-
анналарыгар түбүктэрэ ор-
дук күүһүрэрэ. Сороһор
райкомтан ат көлө ылалла-
ра.

Хаһыакка цензура кыта-
анаба этэ. Партия райкомут-
тан бу дуоһунаска анамыт
госбаан сибидиссэйз Д.Д.
Яковлев кэлэн барара.
"Бастилигтээх" дииллэрэ
эрэри, мин көрбөтөбүм.

Кэлин сылларга редак-
тордарынан Н.П.Гуляев,
Н.П. Сидоров уонна А.Е.
Чичигинаров үлэлээбиттэ-
рин эмиз баттаспытым. Эппи-
тир секретары дьизн,
аатын курдук, хаһыат олус
эппиттээх үлэтигэр И.С.
Окомова кимнээбэр да
уһунуук сыралаһан үлэлээ-
битэ. Бастаан эппиттир
секретарынан, кэлин ре-
дактор солбуйааччытынан
үлэлээбит С.Н.Чичигинаров
эмиз баара. Типография
директорынан кэнникэлэр-
тэн республикага да саамай
уһунуук уонна таһаарыла-
ахтык П.М. Массаев үлэлээ-
битэ. Киһи, үлэһит быһыы-
тынан үүнүрбэр көмө-
лөспүттэригэр кинилэргэ-
салайааччыларбар махта-
лым улахан.

Кэлин типографияба
анал үөрэхтээх ыччаттар кэ-
лэлээбиттэрэ. Ол курдук,
билигин пенсияба оһолор
Т.П.Смирникова, А.М.Слеп-
цов, билигин редакторы сол-
буйааччы, М.Д.Гуляева,

юни райсовет депутатыгар
тинээ үүмүтэ, М.М.Дьяч-
ковскай, М.С.Савина, С.И.
Семенова, Валентина Мака-
рова, Екатерина Ефремова
уо.д.а. Эдэр ыччаттары кыт-
та үлэлээн, сааһырбыллы
да билимнээт этин.

Итинник пенсияба тах-
сыахлар диэри бу бири тэ-
рилтээбэ, ол эбэтэр 1980
сылга диэри үлэлээбитим.
Үлэм уопсай ыстааһыттан
өһолорум ыалдьаннар 2,5
сыл курдук тохтоон оһор-
бутум баар. Атына үлэбэ
васпыта. Буолан баран, үлэ,
общественнай олох оргуй-
ар үһүгэр. 1949 сыллаах-
тан райсовет депутатынан,
исполком чилиэнинэн, рай-
комол пленумун, бюротун
чилиэннэринэн быыбар-
даммытым. 1950 сыллаахха
партияга киирбитим.
Наһараада да баар. 1946
сыллаахха "Үлэбэ килбиз-
нин иһин" медалынан
наһараадаламмытым, Саха
Автономиятын 25 сылынан
Саха АССР Верховнай Со-
ветын Президиумун испол-
комун, ССКП РСФСР, ССРС
Культураһын министерство-
ларын, райсовет, райком
Бочуотунай грамоталары-
нан наһараадаламмытым.
Бириде: "Улуус Бочуотун
киингитигэр киирдим", — ди-
эбиттэр эрэри, ол туһунан
дохуомуону туттарар кэмиз-
ригэр суох буолан, соннук
истибиитим эрэ.

Хаһыатым 70 сыллаах
үбүлүөйүгэр сыһыаран са-
наатаахха, үчүгэй коллектив-
ка түбэлэн дьоллоох эби-
пин диибин. Араас редак-
тордари кытта бири тылы
булан, үөрэбэ суох киһи
үлэһит буолан наар бири тэ-
рилтээ сылдьан пенсияба
тахсыбытым, билингиттэн
диэри бочуокка сылдыабын.
Олохпун анаабыт тэрилтэм
дьонугар кэмизэс да кол-
лективынан биригэр туһунан
сылдьын, очоһо туох ба-
рыта кыайтарыа диибин.
Дьоллоох буолун, хаһыат-
пыт сайда-үүнэ турдун дьизн
алгыһын тиздэбин.

Марфа Михайловна
ЯКОВЛЕВА.

Хаартыскаларга: үһэ —
М.М.Яковлева 1950 сыл-
лаахха; аллара — редак-
ция, типография коллек-
тива (1949 сыл). Ортоку
олорооччулартан уһат-
тан бастакы редактор
Н.Ф. Слепцов, иккис
хаһыаты цензураһаан
таһаарааччы (райлит)
Д.Д. Яковлев, турааччы-
лартан уһаттан үһүс
Марфа Михайловна.

КИҢИ, ҮЛЭҢИТ ОҢОРБУТА

Киһи оһого хайдах са-
лаллара олоххор үтүө
дьону көрсөргүттэн эбит.
Ону бу өбүгэ сааһыгар, 70-
гар үктэммит киһи этэбин.

...1941—1942 сыллар
миэхэ, оччолорго оһо
киһиэхэ, олох бастакы
хаһыага таарыан ааспыт
ыар сылларым эбиттэр. Ий-
эм Дария Федоровна 1941
сыл сааһыгар ыарахан
ыарыыттан өрүттүбэккэ
өлөр. Атам Михаил Семен-
ович Кривошапкин ити
сылларга оройуон киһи-
гэр лесхозка үлэлиирэ.
1942 сыл бэс ыйыгар сэри-
гэ ынырыллан барар.
Билигин, эмискэ тулааһах
сүүрэн хаалбыт 4 оһону, ий-
эбитинэн эдьийибит Мария
Федоровна Игнатьева көрө-
карайа ыллар.

Ити сыл Чурапчыны ай-
маабыт хоту көһөрүү...
Абабыт барахсан ону сэри-
гэ аттанарыгар баттаһа ис-
тэн, билэн: "Барыман", —
дизн көрдөспүтэ. Биһиги
талбыппыт буолуо дуо,
байыаннай таһастаах дьон
кэлэн хамаанда, үүрүү-
үтүрүү кытаанаба этэ.
Эдьийибит Мария Федоров-
на оһотун кытта биһигини
эмиз илдэ барар буолбута.
Кэбээйи Мукучутугар тий-
биппит. Дойдубутугар төн-
нөрбүт көтүлүммитин эрэ
кэннэ 1944 сыл саас сатыы,
сороһун табалаһан айаан-
ан Намга кэлбиппит. Суол
сабыллыта буолан, онно
ыйтан ордук халпыыста,
хортуппуй оһордуутугар
үлэлээбиппит. Ыһыах кэн-
ниттэн эрэ ахтылбанныах
дойдубутун булбуппут.

Атам эрдэ "Кыһыл
үүнүү" колхозка үлэлээн
сылдыбыта, ол уурайан бу
Чурапчыга көһөн киирби-
ппит. Бастаан сельпога про-
давецһынай, ысқылаат сби-
диссэйинэн сылдыбыта.
Сүрдээх ахсаанныта, нууч-

дөһоро, оройуон хаһыатын
редактора киһи кэлэн ба-
рар. Хомуур бүппүтүн кэннэ
Чурапчыга киирэрбин кытта
миигин ыкыртаран ыллар.
Атам сэригэ барарыгар
кииниттэн: "Улахан кыыспын
үлэһит оһолорор", — диин
көрдөһөн барбыт.

Дьэ, онон мин 1944 сыл
күһүнүттэн редакцияба
үлэбэ ылылабын. Бастаан
утаа машинист-счетовод,
корректор курдук үлэлэргэ
сылдыбытым. Сүрдээх кы-
ра хамнаска. Сэрии сылла-
ра этэ. Онон үлэ чааһын ту-
туһуу кытаанахтык ирдэнэ-
рэ. 10 мүнүүтэ хойутаахха
кытаанах быһагар биэрэл-
лэрэ, үлэһиттэн усталлара.
Сэригэ көмөһө (оһолорона
фронта) дьизн заемна 1 ый-
даабы хамнаскын туталла-
ра, ону таһынан харчынан,
таһаһынан эмиз көмө-
лөһөрбүт. Мин атам 1000-
лаах заемун биэрбитим.

Оччолорго редакция
уонна типография бири тэ-
рилтэ этилэр. Бу үлэһин
сылдьан комсомолга киир-
битим. Полит-үөрэххэ сыл-
дыарбыт. Типографияба бэй-
эм курдук үс эдэр кыыс
баара: Анастасия Дьяковс-
кая репрессияһанан хаай-
ыллыбыт убайы уоллаах
кыһыын итэрэ, оһор кэлин
музыкант, врач буолбутта-
ра, киһи кэннэ Шура Сивце-
ва уонна Мария Местникова
үлэлииллэрэ. 1945 сылла-
аха Анастасия ыалдьан
уурайбыта. Мин киһини сол-
буйан хаһыаты набордуур,
макетты верстхалыыр этим.
Мантан ыла типография
үлэһитэ буолбутум, редак-
цияба хамнас эрэ биэрэрим.

Егор Игнатьевич оччо-
лорго редакцияны эрэ бу-
олбакка, типографияны
эмиз салайара. Сүрдээх
культурнай, эйбээс эрэри,
үлэбэ наһаа ирдэбиллээх
киһи этэ. Армиятан кэлбит

бырааһынныыктарга эмиз
оннук Информбюро маты-
рыйааллара, нуруокка
эбэрдэлэр урутатыллалла-
ра.

Бу сылларга "Социа-
лизм суола" хаһыаппыт 200
экземплярынан нэдиэлэбэ
иккитэ бачээттэнэрэ, 1945
сыллаахтан 400 экземпляр-
га тийбэтэ. Хоту көһөрүл-
лүүттэн дьоннорбут төннү-
тэлээн, нэһилиэннэ ахсаа-
на кэм эбиллибит. Хаһыа-
ты набордуурга буукубалар
тийбэттэрэ, ол иһин, холо-
бур, "в" буукубаны алды-
атан "е" эбэтэр "о" оһолор-
бут. Аны барыта киһинэн
набордана, бачээттэнэрэ.
Хаһыат тахсытыгар 2 оһо
станогу эрийэрэ, бири киһи
илиһин уган биэрэрэ.

1945 сыл тохсунньу-
тугар, хайа өлүөр диэри,
редакторынан Е.И.Лукин
үлэлээбитэ. Тийэх хаһыа-
тын оһолчу бэйэтэ көрөн-
истэн бачээткэ бэлэмнээби-
тэ, илии эрэ баттаабакка ха-
албыта, ону баттааары
дьизитигэр баран кэтэһэн
турбуппут баара...

Киһини эппиттир сек-
ретарь Алексей Алексеевич
Говоров солбуйбута. Бу

Беседы о пенсионной реформе

4. В ЧЕМ ОТЛИЧИЯ
НОВОЙ МОДЕЛИ
ОТ НЫНЕ ДЕЙСТВУЮЩЕЙ?

Новую пенсионную модель ее противники часто называют накопительной. Это неправда: новая модель, которая должна быть создана в результате реформы, — такая же распределительная, как и действующая сегодня. И основная масса средств, поступающих в пенсионную систему в виде налогов и взносов, и в ней будет расходоваться на выплату пенсий тем, кто уже находится на заслуженном отдыхе.

В то же время между двумя распределительными моделями есть и серьезные отличия. Рассмотрим наиболее существенные из них.

Отличие первое:

— в старой модели зарплата 2 тыс. рублей при назначении пенсии не учитывается и направляется на перераспределение — в пользу тех, кто получает меньше (хотя тариф в размере 28 % взимает с полного размера зарплаты). А при назначении пенсии учитывается заработок лишь за часть лет трудового стажа;

— в новой модели зарплата учитывается в полном объеме и на протяжении всего трудового стажа. На перераспределение будет направляться только половина тарифа — 14 процентов. Вторая половина (14 процентов) накапливается в виде пенсионных обязательств государства перед конкретным работником. Иными словами, новая модель, оставаясь распределительной, дополняется персонализированным учетом и накоплением пенсионных прав граждан и пенсионных обязательств государства.

Отличие второе:

— старая система является в основе своей системой социального вспомоществования и поэтому не столько распределительной, сколько перераспределительной — как между группами с разным уровнем доходов, так и между регионами-донорами, вносящими в пенсионную систему больше, чем получают из нее, и регионами, выплачивающими пенсию за счет дотаций из Пенсионного фонда. В итоге почти в 40 регионах России средняя пенсия приближается к региональной средней зарплате. А в крупных регионах-донорах пенсия значительно отстает от прожиточного минимума пенсионера;

— новая пенсионная модель в значительно большей мере является страховой моделью, в которой размер пенсии зависит от размеров заработной платы. Перераспределительную функцию играет только одна из частей пенсии, получающая название базовой. Она должна быть существенно повышена до уровня прожиточного минимума пенсионера. Остальная же часть пенсии является страховой и учитывает пенсионные права граждан в зависимости от размеров их зарплат или уплачиваемых пенсионных взносов.

Отличие третье:

— старая пенсионная модель рано или поздно создает конфликт поколений. Поскольку возможность выполнения государством своих обязательств перед пенсионерами в ней зависит от соотношения работающих и пенсионеров (за счет взносов двух работающих выплачивается пенсия одному пенсионеру), то при сохранении старой модели и ухудшающейся демографической ситуации в России остается только повышать пенсионный тариф. А он уже и без того стал тяжким бременем для экономики;

— новая модель позволяет создать условия для партнерства поколений. В ней более молодые, работающие поколения всем объемом пенсионного налога и основной массой пенсионных взносов будут обеспечивать выплату пенсии нынешним пенсионерам и тем, кто будет выходить на пенсию в дальнейшем. И пенсии нынешним молодым людям, когда они достигнут пенсионного возраста, тоже в решающей мере будут финансироваться за счет взносов следующих поколений. Но в связи с прогнозированием в будущем числа работников по отношению к числу пенсионеров новая пенсионная модель будет включать в себя персонализированный резерв для компенсации относительного падения доходов пенсионной системы при gradu-де ухудшении демографической ситуации.

Есть и другие, более частные отличия. Но о них в следующих беседах. Пока можно констатировать одно: новая модель — не радикальное опровержение ныне действующей, а просто ее достаточно серьезная модификация. Но это модификация позволяет сохранить позитивные, нужные обществу стороны нынешней модели и в то же время — заменить ее устаревшие, негативные элементы, подрывающие доверия к пенсионной системе, на новые, отвечающие особенностям первых десятилетий XXI века, когда новая модель будет работать.

Владимир ВЬЮНИЦКИЙ,
советник председателя Правления
Пенсионного фонда России.

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Чуралчытаабы 5048 №-дээх Сербан убаастабыллаах бары үлэһиттэрин, чуолаан баанта уһуннук үлэһэбит управляющей Галина Ивановна ФИЛИППОВАНЫ, кылаабыной бухгалтер Матрена Романовна ОКОНЕШНИКОВАНЫ, контролер Татьяна Ильинична ЕФРЕМОВАНЫ итиилтик, истинник эбэрдэлиибит!

Эһэһэ үтүө доруобуйаны, олоххутугар доолусоруу, үлэһиттэр ситиһилэри баһарабын.

Эбэрдэни кытта
Татьяна Никитична Григорьева.

ХАПСАБАЙГА М.П. МАЛАРДЫРОВ БИРИИНИГЭР
ИЛИН ЭНГЭР ЗОНАТЫГАР КҮРЭХТЭНТИИ
ПРОГРАММАТА

Сэтгэний 23 күнэ

Хамаандапар кэлиилэрэ.

16-17 чч. — судейской коллегия муннаба (ЧФКСИ спортзалыгар).

17-19 чч. — ыйааһыннааны (ЧФКСИ спортзалыгар).

Сэтгэний 24 күнэ.

9-12 чч. — барыллааһын хапсыһылар.

12-13 чч. — күрэхтэһиини үөрүүлээхтик аһы.

13-14 чч. — эбизт.

14-19 чч. — барыллааһын хапсыһылар.

Сэтгэний 25 күнэ

9-13 чч. — барыллааһын хапсыһылар.

13-14 чч. — эбизт.

14 ч. — 15 ч. 30 мүн. — финальная хапсыһылар.

15 ч. — 16 ч. 30 мүн. — кыайылаахтары баһарадалааһын, күрэхтэһии сабыллыта.

Тэрийэр комиссия.

МАХТАНАБЫТ

Ытык-мааны, тапталлаах ийэбит, эбэбит, хос эбэбит, Болугур нэһилиэтин олохтоого, тыыл, үлэ ветерана ДИОДОРОВА Анастасия Николаевна ыарахан ыарыттан 87 сааһыгар күн сириттэн барбытыгар биһиги хомолтобутун, кыһалдабытын таһна үлэһэбит, күүс-көмө, өйөбүл буолбут Улуус Муннабар, улуус дьаһалтатыгар, үөрэх управлениыгар, Болугур нэһилиэтин дьаһалтатыгар (Кожуров М.Г.), ветераннарын сэбиэтигар (Яковлев И.И.), "Мындааайы" табаарыстыбага (Федотов Н.А.), Чуралчы алын сүһүөх оскуолатын коллективыгар, "Кэскил" уһуйаан бары үлэһиттэригар, Энергосбыт учаастагын, "Дабайан" ХЭТ коллективтарыгар, үөрэтэр II "а" кылааһын оҕолорун бары төрөппүттэригар, оҕо саасыт, оскуолаабы сылларбыт биригэ ааспыт доботторугар, ыкса ыалларбытыгар Тимофеевтарга, Захаровтарга, Пермяковтарга, Смирниковтарга, Сивцевтэргэ, Тимофеевтарга, Флегонтовтарга, Даниловтарга, Порядиннарга, чугас аймактарытыгар Поповтарга, Ефимовтарга, Матвеева М.И., Новгородовтарга, Егоровтарга, Диодоровтарга, Старостиннарга, кырдыаас эдьийдэрибитигэр Полова Н.Н., Ефимова М.Н., ийэбит көмүс уугубун көтөхсүбүт убайдарбытыгар Диодоров Д.П., Кожуров И.Е., күтүөттэрибитигэр Сивцев М.М., Павлов А., Попов М.Г., Диодоров В.И., балтыбытыгар-эдьийбитигэр Павлова Е.В., кийинтэрибитигэр Федорова Еленаба, Диодорова Маринаба, Лидияба, сакаспытыгар Альбина Николаевнаба, өр сылларга ыкса ыаллаһан олоһубут дьүөгэтигар Слепцова М.С., санаатын көтөбүн, эрл кымын саған эмтэбит-томтообут невропатолог-врач Сивцева Л.Н. уонна ийэбит тиэх суолугар агаарсыбыт 70 снл устата ыал буолан олоһубут тапталлаах Мындааайытын олохтоохторугар, ыкса ыалларыгар, бары аймактарыгар барба махталбытын тиздэбит.

Бары доруобайдык, дооллоохтук-сорулаахтык олоһун.

Оболоро.

БИЛЛЭРИИ

Чуралчытаабы физическэй культура уонна спорт института суһаллык сантехник-оператор, инженер-программист идэлээх үлэһиттэргэ маадыгар.

БИНИГИ ӨНӨБҮТҮНЭН ТУҢАНЫ!

Күн ахсын Чуралчы-Дьокуускай-Чуралчы маршрутуан дьону таһабын. тел. 42-327.

***

Күн ахсын Чуралчы-Дьокуускай-Чуралчы маршрутуан дьону таһабын. тел. 42-292.

Чуралчы сэлэһиньэтин бочуоттаах гражданина, тыыл, үлэ ветерана

КУЛАКОВСКАЯ
Мария Сергеевна

ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн дириг кутурбаннары ти-эрдэллэр:

— Аба, табаарыстара Мария Сергеевна Кулаковская күн сириттэн барбытынан кыргыттарыгар Клара Трифоновнаба, Светлана Васильевнаба, быраатыгар Дмитрий Сергеевич, сизнэригар, бары аймах-уруу дьоннору-гар Елизавета, Иннокентий Михайловтар, Анна, Иван Поповтар.

— Кыргыттарыгар Клара Трифоновнаба, Светаба, быраатыгар Дмитрий Сергеевич, бары сизнэригар, хос сизнэригар Варя, Егор, Света, Павел Пудовтар.

Күндү ийэтэ, тыыл, үлэ ветерана, Соловьев нэһилиэтин олохтоого

ПОПОВА Марфа Егоровна

уһун ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн "Куолума" ресурснай резерват инспекторыгар Попов Валерий Дмитриевичэ дириг кутурбаннарытын тиздэбит.

Улуустаабы айылба харыстабылын инспекцията.

Уус-Майа улуунун Петропавловскай бөһүөлэгин олохтоого

МАКАРОВА

Прасковья Николаевна

уһун ыарахан ыарыттан сэтгэний 18 күнүгар өлбүтүнэн дириг кутурбаннары тиздэллэр:

— Өр сылларга Чуралчы оройуонун сибээһин уездын начальнигын солбуйааччынан үлэһэбит Макарова Прасковья Николаевна олохтон туораабытынан ийэти-гар Сокольников Мария Гаврильевнаба, оҕолоругар, чугас аймактарыгар Чуралчытаабы почтовой сибээс коллектива, биригэ үлэһэбит сибээс ветераннара Дьяков-ская С.Н., Дьяковская В.П., Барашкова В.Д., Аманато-ва М.П., Егорова М.П., Посельская А.Н., Сидоров В.А., Макаров А.П., Полова Е.Г., Полова И.И., Монастырева К.Г., Захарова Е.Е.

— Талтыр кийинтэргэ, санаа Макарова Прасковья Николаевна олохтон туораабытынан бары аймактары-гар Чуралчыттан аймактара Макаровтар.

Ханалас улуунун Өкөм бөһүөлэгин олохтоохторо кэргэни Евдокия Саввична, Василий Васильевич уонна кинилэр сизнэргэ Анна АММОСОВТАР оһолго түбэһэн өлбүтүтүнэн дириг кутурбаннары тиз-дэллэр:

— Төлөй нэһилиэтин олохтоохторугар, бырааттарыгар күтүөттэригар Дмитрий Савин, кэргэнигар Екатерина Ми-хайловна Поповтарга уонна кинилэр оҕолоругар, айма-ктарыгар Чуралчыттан Егоровтар, Мындааайыттан Федо-ровтар.

— Чуралчы улуунугар олоһор чугас аймактарыгар, бы-рааттарыгар, балтыларыгар Евдокия Саввична кытта Мугудай орто оскуолатын 1970 с. биригэ үөрэнэн бүтэр-бит доботторо, табаарыстара.

— Биригэ төрөбүт күндү эдьийэ Евдокия Саввична, күтүөтэ Василий Васильевич, сизэ Анна Аммосовтар олохтон туораабытынан Попов Савва Саввичка, кини дьык кэргэнигар, аймактарыгар Савва Саввич кытта Мугудай орто оскуолатын 1974 с. биригэ үөрэнэн бүтэрбит доботторо, табаарыстара.

Тапталлаах оҕобут, сизэммит, балтыбыт, эдьийбит, Алабартан төрүттээх ЯПУ-1 4-с курсун студентката

ОКОНЕШНИКОВА

Лариса Владиславовна

ыарахан ыарыттан эмискэ сэтгэний 17 күнүгар олохтон туораабытын, дириг курутууан туран, табаарыстары-гар, билэр дьонугар иһитиннэрэбит.

Эбэтэ, эһэтэ, биригэ төрөбүттэргэ.

Кутурбаннары тиздэллэр:

— Тыыл, үлэ ветераннарыгар эбэтигар Сысолятина Дария Васильевнаба, эһэтигар Оконешиков Гаврил Ин-нокентьевичка, биригэ төрөбүттэригар, аймактарыгар Алабар нэһилиэтин дьаһалтата, кырдыаастарын сэбиэтэ, олохтоох орто оскуола коллектива.

— Күндү сизнэргэ, балтыга Оконешикова Лариса Владиславовна эдэр сааһыгар олохтон туораабытынан эбэтигар Дария Васильевнаба, эһэтигар Гаврил Инно-кентьевичка, биригэ төрөбүт эдьийигар, балтыларыгар, быраатыгар, бары аймактарыгар Дьокуускайтан Сысоля-тиннар, Хайахсыттан Филипповтар, Софроновтар, Диригтэн Филипповтар, Сысолятиннар, Чуралчыттан Сы-солятина, Филиппова, Мындааайыттан Драгуновтар, Мо-жуновтар, Харбалаахтан Софроновтар.

Редактор ПОПОВ Г.
ААДЫРЫСЫП: 678670, Чуралчы сэл.
Карл Маркс уул, 26 "а".
ТЕЛЕФОННАРЫП:
редактор — 41-332, отделе — 41-255.
E-mail: sanaoloh@churapalsdhu.ru

Хаһыаты тэрийэччилэр: Саха Республикатын Правительствота,
Улуус дьаһалтата, Редакция. Хаһыат сахалыы тылынан
оптуорунньукка, чэппиэргэ, субютага таһар.
Хаһыат индекса: 54907

"Сага олох" редакционнай-издательскай холбоһук. Офсетнай бэчээт.
Сагаһын №-рө 136. Тираж 1950. 19.11.2001с. бэчээккэ бэриллээ.

Автор суругар этиллэр санаа редакция
позициятыгар мадды сөн түбэһэр
буолбатах. Сурукка ыйаллар чахчылар
кырдыктаахтарыгар өппиэтинэһин
автор тус бэйэте сүгар.